

Det nödvändiga paradigmskiftet

av

Henrik Lund

Albert Einstein uttryckte en gång ”Det krävs ett helt nytt sätt att tänka för att lösa de problem vi skapat med det gamla sättet att tänka”. Han om någon borde ju veta vad det innebär att tänka nytt och lösa nya problem med nya sätt att tänka. Vi står inför avgörande beslut för vår överlevnad. Det gäller våra barns och vår älskade jords framtid. Därför krävs nya sätt att tänka om samhället och dess utveckling.

Ekonomi ska ge utveckling – inte avveckling

Vid sidan av alla väpnade konflikthärddar runt om i världen har vi en konflikt som likt ett virus smittat vår globala värld. Många av de väpnade konflikterna är dessutom ett resultat av denna smitta. Det gäller konflikten om ägandet av produktionen i samhället.

I den nationella och globala marknadsliberala ekonomin skapas strukturer som ger mer åt dem som har, och mindre åt dem som inte har. Den som inte har, får dessutom själv skulden för sin situation trots att det är strukturerna som är orsaken. Det är strukturer som bortser från humanistiska värden och ger ett samhälle präglad av Ekonomisk Darwinism där den penningstarke överlever och den svage dukar under. Det intressanta för Sveriges del är att vi har ett regeringsunderlag med grund i vänsterideologi som bedriver marknadsliberal politik. För att hålla ”vänster”-skenet uppe och behålla den politiska makten administrerar man runt alla som hamnar utanför samhället i stället för att analysera grunden för sin samhällsanalys.

Då det är ekonomisk tillväxt som är målet hamnar även miljön i bakgrunden. Vi håller bokstavligen på att bita den hand som föder oss och risken är att vi upptäcker det för sent. Varken fattig eller rik kommer att överleva om vi inte gör något konstruktivt.

De två konflikter vi måste ta itu med är den mellan marknaden/eliten och individen samt den mellan marknaden/eliten och miljön. De metoder man under 1900-talet använt, allt från vänster till höger har lett till individuell, social, och miljömässig avveckling. Vi måste skrota det gamla vänster och höger och tänka nytt för att skapa utveckling.

Vad är ett samhälle?

Frågan är viktigare än vad vi någonsin kan föreställa oss. För om vi inte har definierat vad ett samhälle är, då kan vi heller inte veta ”vem” samhället är till för och vad som är viktigt att skydda i samhället. Om vi leker med tanken att alla som bor i Sverige skulle emigrera till Norge, detta vackra land – hur skulle vi då definiera Sverige? Vore det längre ett samhälle, eller rent av ödeland?

Som jag ser det så är det människorna i ett land som gör det till ett samhälle – inte dess byggnader, infrastruktur med mera – eftersom det är människorna som bygger sin omgivning utifrån de behov de tolkar som viktiga att tillfredsställa. Då blir frågan – för vem är samhället? – enkel att besvara. Samhället är för människorna och det tror jag de flesta utan problem kan vara överens om.

Nästa fråga blir lite svårare – ska samhället vara till för alla människor? Den är nog inte lika lätt att svara på för nu kommer vi in på frågan om vi ska tillåta en jämn resursfördelning så att alla kan få del av samhällets resurser. Det innebär att det inte blir lika lätt för den enskilde individen med stora materiella behov att tillskansa sig tillräckligt med resurser för att tillgodose sina egna behov. Behov som är mycket skiftande för olika människor. Det är i denna fråga som diskussionen om ägandet blir aktuell. Ska ägandet utgå från offentligt eller privat? Nu har vi helt plötsligt hamnat på den klassiska vänster – höger- politikens arena.

Innan jag diskuterar vänster-höger-systemet så tänkte jag beskriva hur samhället faktiskt ser ut ur olika perspektiv. Då kan vi nämligen lättare bedöma om det samhälle vi idag lever i är ett samhälle som vi kan vara nöjda med eller om det är så att vi borde omvärdera vissa saker för att få ett samhälle som bättre passar våra ideal.

Tillväxtbegreppet

Om vi försöker erinra oss något i samhället som är dominerande inom de flesta sektorer idag så skulle nog många säga ”Tillväxt”. Ett intressant begrepp i sig. När de flesta talar om tillväxt så är det oftast ekonomisk tillväxt man menar. Den ekonomiska tillväxten ska lösa de problem vi upplever med arbetslöshet och bristen på pengar inom offentlig sektor sägs det. Detta trots att vi har god ekonomisk tillväxt samtidigt som offentliga sektorn fortfarande anses vara för stor och penningsslukande.

Den politiska retoriken kan nog bli förvirrande när samma politiker som anser att offentliga sektorn är för stor och måste spara går ut och klagar på att vi har för lite folk inom vård, skola, omsorg, polis- och rättsväsende. Om vi redan har ekonomisk tillväxt – är det då inte att skjuta bredvid målet – att säga att vi måste ha tillväxt?

I ekonomiskt tillväxttänkande ingår att hålla priserna och lönerna nere för att vinsterna ska bli så höga som möjligt. Skulle vi ha ett samhälle som garanterar alla lönearbete i stället för arbete för a-kassa och bidrag som många får idag så blir ekonomerna rädda för att priserna och därmed inflationen ska öka. Eftersom vi numera lyder under EU:s regelverk så krävs att vi håller nere inflationen med vår fristående riksbank. Det är alltså idag uteslutet att vi kan ha en politik där alla har rätt till lönearbete. Detta skapar utanförskap.

En ny syn på tillväxt torde vara intressant att skapa. Genom att jämföra tillväxt i deras ytterligheter kan det kanske klarna. Vi tänker oss en person vars bankkonto är överfullt och arbetet med att förränta kapitalet upptar hela personens tid. Detta får representera den ekonomiska tillväxten. Sedan tänker vi oss en fattig indisk kvinna av lägsta kast som är till att föda sitt barn. Vem står för äkta tillväxt?

Koloss på lerfötter i kvicksand

Tack vare både socialdemokratiska och borgerliga regeringar under många år, har vi nu fått ett system som, för att överleva, kräver dumpning av löner och ersättningar från försäkringssystemen. Systemet kräver att en betydande del av arbetskraften står utanför arbetsmarknaden och bankar på för att få komma in.

Vi har alltså ett system som skapat ett utanförskap som är omöjligt att få bort genom att inkludera människor i marknadsekonomin. De blir tvungna att acceptera exkludering, ofta på livstid. Samtidigt har vi en stor del av alla med anställning som bokstavligen arbetar sig sjuka.

Vi har idag 1,4 miljoner människor utanför arbetsmarknaden. Av dessa är omkring 350 000 arbetslösa och i åtgärder. 250 000 är sjukskrivna och över 550 000 är förtidspensionerade. Resten är studerande, deltid arbetande med mera. Grupperna är heller inte homogena utan består av stora skillnader i ålder, arbetslivserfarenhet, social och etnisk bakgrund, kompetens med mera. Till exempel kan nämnas att 69 000 akademiker står utanför arbetsmarknaden. I skenet av detta är det med förundring jag hör när politiker slår sig för bröstet och berömmar vår höga utbildningsgrad och att ”utbildning ger jobb”. Dessutom söker 200 000 som redan har anställning nya jobb och konkurrerar ofta ut den arbetslöse. Arbetslöshet och sjukdom har numera blivit en orsak till varför många inte kommer in på, eller tillbaks till arbetsmarknaden.

Ju längre denna koloss, som det marknadsliberala systemet är, tillåts existera, ju större och effektivare tvingas aktörerna bli för att överleva. Konsekvenserna av detta blir ökad stress, ökad ångest, sämre hälsa, ökad ekonomisk brottslighet, utarmad marknadsfokuserad kultursektor, ökad diskriminering och sämre miljö. Ironiskt nog vill regeringen sänka skatten på sprit. Är det månne för att vi ska kunna dränka sorgerna lättare.

Stordrift

Dagens system tvingar oss att bedriva stordrift i privat sektor för att maximera vinsten. Samtidigt tvingas offentliga sektorn bedriva stordrift för att möta besparingskraven. Den marknadsliberala ekonomin framstår helt plötsligt som lika människofientlig som den extrema planekonomin.

För att tvinga arbetsgivare i det marknadsliberala samhället att ta ansvaret för individen, som det offentliga tidigare gjorde, införs sjuklönesystem och lagförslag läggs för att tvinga arbetsgivare att ge deltid arbetande heltid. När staten abdikerar från ansvaret och lägger det på arbetsgivarna krävs tvångsåtgärder eftersom en arbetsgivare inte har samma roll som staten.

Hälsokonsekvenser

Det går inte en dag utan att man hör om olika stressrelaterade symptom och sjukdomar på grund av arbetsmiljö eller på grund av utanförskapet. Stress på grund av att färre ska hinna med lika mycket som fler gjorde tidigare, Stress på grund av att arbetet inkräktar på privatlivet då övertid är mer regel än undantag genom att personal numera ska vara flexibel och anpassningsbar enligt arbetsledningens definition. Stressen överförs till familj och barn och barnen överför det till skolan. Trots att undersökningar visar att många barn mår bra så är det alarmerande många barn som ändå känner sig otrygga och att de inte har någon vuxen att vända sig till om de blir kränkta.

Många dagisbarn tvingas vara 10 timmar på dagis på grund av att föräldrarna tvingas vara flexibla och anpassningsbara på arbetet. Detta bryter emot Barnkonventionen. Dessutom tvingas många barn till dagis alltför

tidigt trots att forskare idag menar att 1-2 åringars hjärnor inte är mogna för att ta in så stora mängder av intryck som sker på dagis fulla med barn, och för lite personal eftersom systemet kräver besparingar.

Hälso-, friskvårds- och rehab- branschen har på senare år exploderat tack vare det behov av förebyggande träning och rehabilitering som uppkommit. Att fler mår dåligt idag verkar vara tabu att tala om och döljs av siffror eller av goda exempel. Sedan 1989 har andelen människor som upplever ångest ökat från 12% till 22% enligt Socialstyrelsen. Parallellt med kraven att prestera, producera och konsumera äter vi mer och mer piller för att dämpa vår själsliga obalans. Passande nog sänker regeringen skatten på alkohol, på grund av marknadssystemets krav på avregleringar. Uppgivenheten verkar total i det politiska etablissemanget.

Tillväxt gynnar ekonomisk brottslighet

Ekobrottsmyndigheten (EBN) konstaterar i en analys att seriösa näringsidkare slås ut när den svarta sektorn ökar. Det är särskilt tre områden som pekas ut som särskilt farliga mot näringslivet och samhällsekonomin. En ökad koppling mellan ekobrottslighet och annan brottslig verksamhet, den allt större svarta verksamheten och finansmarknadernas internationalisering genom till exempel handel med värdepapper.

I stället för att analysera och ifrågasätta orsakerna till dessa problem höjs krav på att samhället ska lägga mer pengar på kontroll. Detta tyder på att man i dag helt har accepterat de ekonomiska strukturerna och likställer dem med naturlagar som inte går att påverka. Denna uppgivenhet inför de ekonomiska strukturernas påverkan på en hel nation och även internationellt är skrämmande då det enbart leder till att man jämt är steget efter och lappar och lagar.

För att komma åt den ekonomiska brottsligheten har Skatteverket fått pengar till 420 tjänster som enbart ska användas för att jaga svarta inkomster. Ett sensationellt faktum bakom detta är att 25 000 har sökt dessa jobb. Ingen verkar dock tycka det är konstigt att det är i genomsnitt 60 sökande till varje tjänst. Mot bakgrund av att vi i dag har 69 000 akademiker som går utan jobb är det en verifiering att tillväxtsystemet skapar arbetslöshet.

Med hundratusentals människor utanför arbetsmarknaden som förmodligen aldrig kommer in på den kan man undra om det inte kan vara en logisk följd att fler ägnar sig åt ekonomisk brottslighet. Det kan för många vara den enda chansen att få del av den ekonomiska kakan när paniken och besvikelsen breder ut sig över det system vi har. Frågan är om det är mer kontroll som är lösningen eller om det kanske är ett alternativt system som borde diskuteras. Det mest konstruktiva borde vara det senare.

Kulturen utarmas

I ett samhälle där ägande, ränta och aktieutdelning är det som skapar värdet i samhället riskerar Kulturen att tryckas tillbaka till 1800-talets nivå då kultur var de besuttnas nöje. De som gav dem detta nöje, genom teater, musik och annat var ofta fattiga och levde på svältgränsen. Fortfarande kan man höra människor på allvar mena att den ”sanna” kulturyttringen inte kommer fram om den som utövar den inte lever under påvra förhållanden.

Parallellt med att den traditionella kulturen utarmas på grund av att den avkrävs att bära sig själv ekonomiskt ser vi populärkulturell stordrift utvecklas, allt för att gå ihop ekonomiskt. Det som bär sig i ett marknadsliberalt samhälle är när man plockar ihop några kändisar och låter dem framföra sådant som man på förhand vet att folk vill se och lyssna på. I stället för individers och grupperns kreativa förmåga att skapa nytt hänvisas kulturen till att bli kundens gisslan.

Diskriminering

Vad har diskriminering med det ekonomiska systemet att göra kan man undra. Jo, genom strukturell uteslutning från arbetsmarknaden. Lönearbete ger människor dels pengar för att trygga den fysiska och materiella standarden, dels goda förutsättningar för att få sociala nätverk som är bra för den sociala tryggheten genom identiteten tack vare delaktigheten på arbetsmarknaden..

I ett samhälle som baseras på konkurrens slås många ut och hamnar utanför både sociala strukturer och trygghetssystem som a-kassa och sjukförsäkring. De myndigheter som betalar ut ersättningar av olika slag till människor är skapade för ett samhälle med mycket låg arbetslöshet. I dag med en stor del av arbetskraften utanför arbetsmarknaden, samtidigt som myndigheterna har sparkrav och direktiv att halvera sjuktal och minska arbetslösheten, fyller inte myndigheterna sin funktion som trygghetsgaranter för individer. Fler och fler hamnar utanför systemen och tvingas sälja allt de har innan de kan få ersättning från socialen. Bara för att det ekonomiska systemets vinstkrav och rationaliseringar slår ut arbetsföra människor.

Vissa grupper är mer utsatta än andra. Undersökningar visar att kvinnor och invandrare är stora förlorare i detta system. Även olika åldersgrupper hamnar utanför. Särskilt farligt är det när många unga inte ens kommer in på arbetsmarknaden. På grund av utanförskapet söker sig många till grupperingar och aktiviteter som inte accepteras i samhället och individerna får skulden utan analys av orsakerna till problemen. Tillväxtsamhället diskriminerar därmed till exempel kvinnor och invandrare och olika åldersgrupper vilket borde leda till att man börjar fundera på alternativ. Istället kommer signaler från regeringen att man vill försöka skapa hårdare lagstiftning och kontroll bara för att det liberala samhället förlorar mycket av de naturliga kontrollfunktioner som fanns tidigare. Vad blir det för frihet då kan man undra.

Även på arbetsplatser kan vi se den diskriminering som systemet genererar. Eftersom det är det ekonomiska resultatet som är det överskuggande målet förlorar man incitament för arbetsgivare att skapa goda arbetsplatser.

Miljö - klimat – globalisering

På samma sätt som de individuella och sociala behoven kommer i bakgrunden i en ekonomi där huvudvillkoren är vinst, effektivitet, rationaliseringar, produktion och konsumtion, hamnar miljön ofta på jumboplats i rangordningen. Vi har under många år sett stora industrier etablera sig i underutvecklade länder och länder där lönenivåerna är betydligt lägre än hos oss. Anledningen är att företagen av marknadens villkor tvingas till vinstmaximering på miljöns bekostnad.

Det hjälper varken oss eller de andra länderna. Vi får hög arbetslöshet och med det alla problem som följer i spåren på den. De flesta länder dit produktionen flyttas får det inte bättre då människor utnyttjas hänsynslöst. I Kina tvingas många arbeta 16 timmar, 7 dagar per vecka bara för att lönerna är så låga. I tredje världen finns många företag som utnyttjar sin ställning och suger ut landets naturresurser och lemlästar landet till oigenkännlighet så att det skulle ta många år att återställa om det över huvud taget går. Fattiga länder blir ännu fattigare genom denna rovdrift då företagen inte betalar för sig utan vinsterna går ner i fickorna på dem som redan har ett överflöd.

Numera görs miljön till en handelsvara då man nu kan handla utsläppsrättigheter mellan olika länder. Det innebär att miljön integreras i det marknadliberala systemet där rika länder kan köpa sig rättigheten att släppa ut mer växthusgaser än det egentligen skulle behöva. Det resulterar i att ett lands produktion inte får tillräckliga incitament för att minska utsläppen och därigenom utveckla mer miljöanpassad teknik i den takt som skulle behövas. När ny teknik inte ges företräde behåller man farlig teknik som till exempel kärnkraft. En som borde veta var nobelpristagaren Hannes Alvéus som en gång sa att ”varje gång en familj kokar middag på kärnkraftsel produceras lika mycket plutonium som förslår att ta livet av hela familjen”.

Vem har makten?

Frågan kan tyckas onödig för oss som bor i ett som vi definierar, demokratiskt land. Självt tycker jag den är högst befogad då det numera verkar råda olika uppfattningar beroende på vem man talar med.

De flesta har väl hört de nu bevingade orden att ”det är pengarna som styr”. Hur kan det vara så i en demokrati där makten ska utgå från folket? Naturligtvis är makten i ett samhälle inte enkel att analysera men när så många verkar uppgivna inför ”pengarnas makt” krävs en analys. Jag har tidigare varit inne på att de flesta beslutsfattare verkar tro att de ekonomiska strukturerna är naturlagar som inte går att påverka. Det bekräftas av LO:s avtalssekreterare Erland Olsson i ett replikskifte med mig i en östgötsk lokaltidning. Han menar att ”de ekonomiska lagarna är huggna i sten”. Därför är det nödvändigt med vissa åtgärder oavsett om det är bra för folket. Vi minns ju borgarnas finansminister Ann Wibble i början på 1990-talet som sa att folket skulle - tvingas ned i arbetslöshetens stålbad.

Om nu inte folket har makten, och inte heller riksdag och regering då de abdikerat inför de ekonomiska strukturerna, ”huggna i sten”, vem är det som styr? Är det arbetsgivarna, riksbanken, privata banker eller kapitalägare? Arbetsgivarna kan vi bortse ifrån då de agerar genom anpassning till marknaden där alla pengar flödar. Detta bekräftas av alla besparingspaket, neddragningar, inte tillräckligt höga vinster och utflyttning av produktion till länder med lägre löner.

Riksbanken är numera fristående med främsta målet att hålla inflationen nere men kan inte heller den vara den som makten utgår från. Dess roll som inflationsdämpare gör att den anpassar räntan till vad som händer på marknaden. Visserligen påverkar den marknaden genom räntan men det är andra som agerar på marknaden som gör att räntan behöver förändras. Att det är ”pengarna som styr” innebär självklart att det finns någon mänsklig aktivitet bakom pengarna. Pengar är ju döda betalningsmedel och gör ingenting av sig självt.

Återstår banker och kapitalägare. I ett avreglerat ekonomiskt system som drivs av kravet på vinst genom ränta blir bankernas roll att låna ut pengar till så hög ränta som möjligt. Det är alltså bankerna som tillhandahåller pengarna i det samhälle vi har idag. Här har Riksbanken en funktion att låna pengar till svenska staten till dess verksamhet. Det absurda uppstår att staten inte får låna pengar av sin egen "kassa" utan att betala ränta. Det är som när två gifta personer med gemensam ekonomi kräver ränta av varandra när den ena behöver låna av den andra.

Vem är det då som tjänar på att banker får in sin ränta. Delvis är det bankerna själva men bakom bankerna sitter kapitalägare som kräver avkastning på sitt kapital. Det är alltså dessa ägare som styr de strukturer som politiker och många andra tror, är lagar "huggna i sten". Med insikten om att det är ett fåtal kapitalägare som kontrollerar de ekonomiska förutsättningarna, nationellt och internationellt kommer förhoppningsvis även insikten om att det går att påverka de ekonomiska strukturerna. Frågan är hur vi vill att de ska se ut.

Att skapa balans mellan elit/marknad och individ/miljö

När man studerar debatten om ekonomi och samhällets resurser står skiljelinjen mellan offentligt eller privat ägande av produktionen, det vill säga de verksamheter som producerar varor och tjänster i samhället. Det som skapar värdet i verksamheterna är det vi kallar produktionsfaktorer. De är arbete och naturresurser. "Arbetet" är det vi gör för att förädla "Naturresurserna" så att vi kan tillverka produkter som sedan säljs. När det gäller tjänster så är det själva arbetet i sig som skapar värdet.

Många som studerar nationalekonomi på högskola och universitet använder Klas Eklunds "Vår ekonomi" som litteratur. När Eklund, och andra ekonomer, beskriver produktionsfaktorer tar man även med "Kapital", alltså "ägande" och jämför det med arbete och naturresurser. Genom att göra det accepterar man det marknadsliberala tillväxtorienterade synsättet, att ägande är en förutsättning för resultat. Självt anser jag det vara ett felaktigt resonemang. Det skulle innebära att resultatet är beroende av ägandet (huvudmannaskapet), den hittills grundläggande konflikten mellan vänster och höger. Ett enkelt exempel: Om jag äger en spade, kan resultatet bli ett hål i marken. Om jag inte äger en spade kan jag som anställd ha tillgång till en spade och resultatet blir likvärdigt ett hål i marken. Den sanna produktionsfaktorn är då arbetet, inte ägandet av spaden.

Eftersom den privata ägaren har en snävare roll än den offentliga ägaren, står konflikten mellan rollerna, inte huvudmannaskapet i sig. Om resultatet av en verksamhet har betydelse ur ett samhällsligt demokratiskt perspektiv är det en offentlig angelägenhet, som jag ser det. Resultatet får då en bredare definition än enbart ekonomisk.

Dilemmat för ett vänsterinriktat samhälle är att man menar att det står för frihet och jämlikhet när det ofta handlar om den politiska elitens frihet. Ett problem i det marknadsliberala samhället är att man säger att det handlar om individens frihet när det egentligen handlar om kapitalägarnas och arbetsgivarnas frihet. Detta skapar förvirring då individen som ju vill lyckas, tvingas avstå från demokratiska och humanistiska värden och konkurrera ut andra individer som då förlorar sin frihet.

Det traditionella vänster-höger-systemet har alltså samma definiering av vad som skapar värdet i samhället (produktionsfaktorerna). Skillnaden är att de bråkar om ägandet över dessa värden. Detta har sin grund i industrisamhällets värderingar och är idag otidsenligt och inte längre ändamålsenligt, kort sagt gammalmodigt och dåligt.

Båda sidorna härstammar från mycket gamla idéer. Vänsterideologin har sitt ursprung i den Marxistiska historieanalysen. Den materialistiska historieuppfattningen utgår från att "villkoren för det socialistiska samhället skapas genom kapitalismens egen utveckling", och att "det är arbetarklassens uppgift att skapa detta samhälle". Samtidigt som man vill utplåna klassamhället och skapa det "klasslösa" samhället menar man att detta samhälle skapas genom kapitalismens egen utveckling. Alltså är kapitalismen en förutsättning för socialismens utveckling och kan därmed inte utrotas för då utrotar man socialismen i sig. Ser vi tillbaka på de "vänsterprojekt" som funnits under 1900-talet så är en slutsats att det blivit en liten grupp elitistiska personer som skapat system för att styra befolkningen, vare sig det gäller ekonomisk planhushållning eller rättsliga system. Resultatet blev politisk stordrift för att driva igenom ideologin på individens bekostnad.

Högerideologins värdegrund, med anor från tiden då adeln styrde i samhället, bygger på att det är det arbetande kollektivet som ska skapa vinsterna åt kapitalägarna. Dessa vill naturligtvis ha så stora vinster som möjligt och då blir kollektivet en kostnad som måste reduceras så mycket det bara går samtidigt som kollektivets makt måste undermineras. Dessutom vill man att naturresurserna som behövs för produktionen ska vara så billiga som

möjligt. Det gör att man till exempel utnyttjar fattiga länders resurser för de är lättare att komma över billigt. Genom stordrift skapas mer vinst än genom produktion med små enheter.

En slutsats är att vänster-höger-ideologierna har samma grund och dessutom får samma resultat. De utgår från att värdet skapas med arbete och naturresurser och resultatet blir enorma stordriftssystem, allt för att hålla befolkningen i schack och tvinga dem att arbeta eller för att underminera den konkurrens som de själva glorifierar. Det finns ett ord för detta och det är diktatur. Vänsterideologin skapar "elitens diktatur" och högerideologin skapar "marknadens diktatur". Ingen av de traditionella ideologierna skapar balans mellan elit/marknad och individ/miljö. Den ena vill behålla den politiska makten på marknadens bekostnad och den andra vill behålla den ekonomiska makten på politikens bekostnad. Ingen ser därmed individens/miljöns behov. Därför måste de underkännas som måttstock för samhällsekonomin.

Det nödvändiga paradigmskiftet

För att uppnå det nödvändiga paradigmskiftet behöver vi alltså ett system som ger alla lika rätt att delta i samhället. Det ska vara ett system som gynnar handel, men småskalighet framför stordrift, som ger goda förutsättningar för människors hälsa, som inte gynnar ekonomisk brottslighet och som ser kulturella yttringar som värdefulla i sig och inte enbart som produkter. Systemet behöver även ge individen mer makt och frihet än vad som är fallet idag, samtidigt som kvinnor, invandrare och andra grupper inte ska behöva uppleva diskriminering på grund av en cynisk människosyn. Individens frihet kan då till exempel leda till att vi uppnår målet att vi ska ha en levande landsbygd. Hänsynen till miljöfaktorer måste vara starkare i ett nytt system likväl som till socioekonomiska faktorer nationellt som internationellt. Jag anser att ett nytt system helst bör göra det omöjligt eventuellt mycket olönsamt att tjäna pengar på pengar.

För att balansera elitens eller marknadens dominerande ställning gentemot individen/miljön krävs en ny grund för definieringen av vad som skapar värdet i samhället. I det nuvarande systemet är det arbete och naturresurser som jag varit inne på tidigare. För att öka individens ställning krävs att man värderar individen på ett sätt som man inte gör idag. Det kan man göra genom att jämställa "människovärde" eller "medborgarskap" med de traditionella produktionsfaktorerna "arbete" och "naturresurser".

Utgår vi från "människovärde" eller "medborgarskap" så krävs ett system som tar hänsyn till individen och dess kontext. För att hänsynen till individen ska uppnås föreslår jag att man utgår från "Humanismen". För att ta hänsyn till kontexten föreslår jag att man utgår från "Ekologismen". Därigenom tas hänsyn till individuella, sociala samt miljömässiga faktorer.

Vad krävs då för att balansera individens makt gentemot elitens makt? För att uppnå makt för individen i elitens samhälle krävs att individen ger upp sin egen samhällsbild och överför elitens analys av samhället på sig själv. Det medför en likriktning i samhället som endast passar dem som själva gjort samma analys som eliten gjort. Övriga kommer att uppleva sig styrda och maktlösa och kommer att hitta egna vägar, ofta utanför lagens ramar. För att ge förutsättning för ett pluralistiskt samhälle där så många som möjligt kan leva och uppleva mening i sina liv, oavsett vilken analys av samhället de gjort, krävs ett system där individens makt inte är beroende av vilken politisk åskådning individen har.

Och hur balanserar man individens makt gentemot marknadens makt? För att svara på det måste man se vad det är i maktförhållandet som gör att individens makt inskränks av marknadens makt. Det som individen vill ha genom att befinna sig på marknaden är inkomst. Denna används för att tillgodose människans behov av trygghet. I ett marknadsliberalt samhälle undergrävs tryggheten då många inte får tillträde till arbetsmarknaden på grund av konkurrensen som är ett grundvillkor i systemet. När konkurrens överordnas samverkan leder det till utanförskap för dem som inte orkar eller vill leva under konkurrensens lagar.

Hur kan då individen få trygghet utan att enbart vara beroende av marknaden eller eliten? Svaret blir en inkomst som baseras på vad människan "Är" i stället för vad människan "Gör". Detta löses genom ett system med basinkomst. Individen blir då inte lika känslig för diskriminering eller kränkning då hon kan lämna ett sammanhang som är skadligt utan att riskera att mista sin ekonomiska trygghet. Det kan vara en arbetsgivare men även ett privat sammanhang där till exempel en kvinna som inte längre är ekonomiskt beroende av mannen behöver vara rädd för att riskera sin ekonomi om hon väljer att lämna mannen. Fler skulle kunna arbeta utifrån förutsättningarna som småbarnsförälder utan att bli ekonomiskt lidande bara för att man går ned i tid. Det skulle minska stressen hos både de vuxna och barnen och minska pressen som lätt gör att man går in i väggen. Den mentala, fysiska och sociala hälsan skulle förbättras är min övertygelse. Dessutom kan man säga att det arbete som individen gör utanför lönearbetet då belönas. Det är ju mycket arbete som utförs utanför arbetsmarknaden,

särskilt av kvinnor, utan att det värderas i pengar. Det är först när samma arbete återfinns på dagens ojämlika patriarkala arbetsmarknad som det skapar ett värde.

Hur gör man för att balansera miljöns makt gentemot marknadens och elitens makt? Dessa har olika sätt att utöva makt. Marknaden och eliten visar sin makt genom att hela tiden åderlåta jordklotet på naturresurser. Miljön visar sin makt på ett annorlunda sätt och när den väl visar sin makt är det nog för sent att ångra sig. Jag illustrerar det med ett indianskt ordspråk - När den vite mannen förstört land och vattnet i floder och hav, först då ska han förstå att det inte går att äta pengar. Det är denna insikt som kommer göra oss medvetna och förebygga jordens förfall så gott vi kan trots att det redan gått långt i processen.

För att hjälpa miljön att få makt som vi människor förstår oss på måste vi införa ett nytt penningssystem. Ett system som skapar förutsättning för att vi ska se det som lönsamt att vara rädd om vår jord, samtidigt som det ska ge goda förutsättningar för handel och affärsverksamhet. Framför allt måste det förhindra möjligheten att tjäna pengar på pengar som jag tidigare varit inne på. Det betyder att ett räntefritt system måste införas. Det måste även minska lönsamheten för folk att agera på den internationella avreglerade marknaden. I stället ska lokal produktion löna sig bättre.

Det finns olika system som försöker lösa detta och skapa de förutsättningar som behövs. Ett som jag anser vara mycket intressant kallas "Solidarsystemet". Det är ett system som gör det möjligt att spara pengar men inte tjäna pengar på pengarna. Det ger även förutsättning för lokal produktion och tar, genom att enbart elektroniska pengar används (vi är ju snart där ändå), bort förutsättningarna för ekonomisk brottslighet. För den som vill bli rik är det inget som hindrar. Fördelen är att man inte blir rik på andras bekostnad. Solidarsystemet i kombination med basinkomst gör att basinkomsten inte blir skattefinansierad. Det är som jag ser det ett villkor för att det ska fungera med basinkomst. Mer om systemet finns att läsa på www.solidar.lir.be eller i boken Ragnarök eller världens chans (Humanistiska förlaget).

Låt mig för ett ögonblick även reflektera över den kände psykologen Abraham Maslows välkända behovstrappa. Den beskriver olika nivåer i en människas behov med början i de rent fysiska behoven för att kroppen ska leva. På det översta trappsteget hittar vi den mer existentiella nivån som handlar om behovet av självförverkligande.

Mänskligheten har fram till idag befunnit sig i en process där de olika behoven i trappan funnits parallellt i samhället. Det vi kan se i systemet, oavsett om det handlar om elitens eller marknadens diktatur, är att det oftast handlar om olika grupper som befinner sig på trappans nedre respektive övre steg. Utanförskapet som vi ser har bildats gör att många inte har samma, varken ekonomiska eller mentala, möjligheter till självförverkligande då de ständigt tvingas fokusera överlevnad. En ekonomisk/fysisk och/eller mental överlevnad dels på grund av att många pressas till bristningsgränsen av myndigheterna och arbetsgivare. Vi lever i ett samhälle där det endast är de som har det gott ställt som kan kosta på sig att uttrycka att "pengarna inte betyder något".

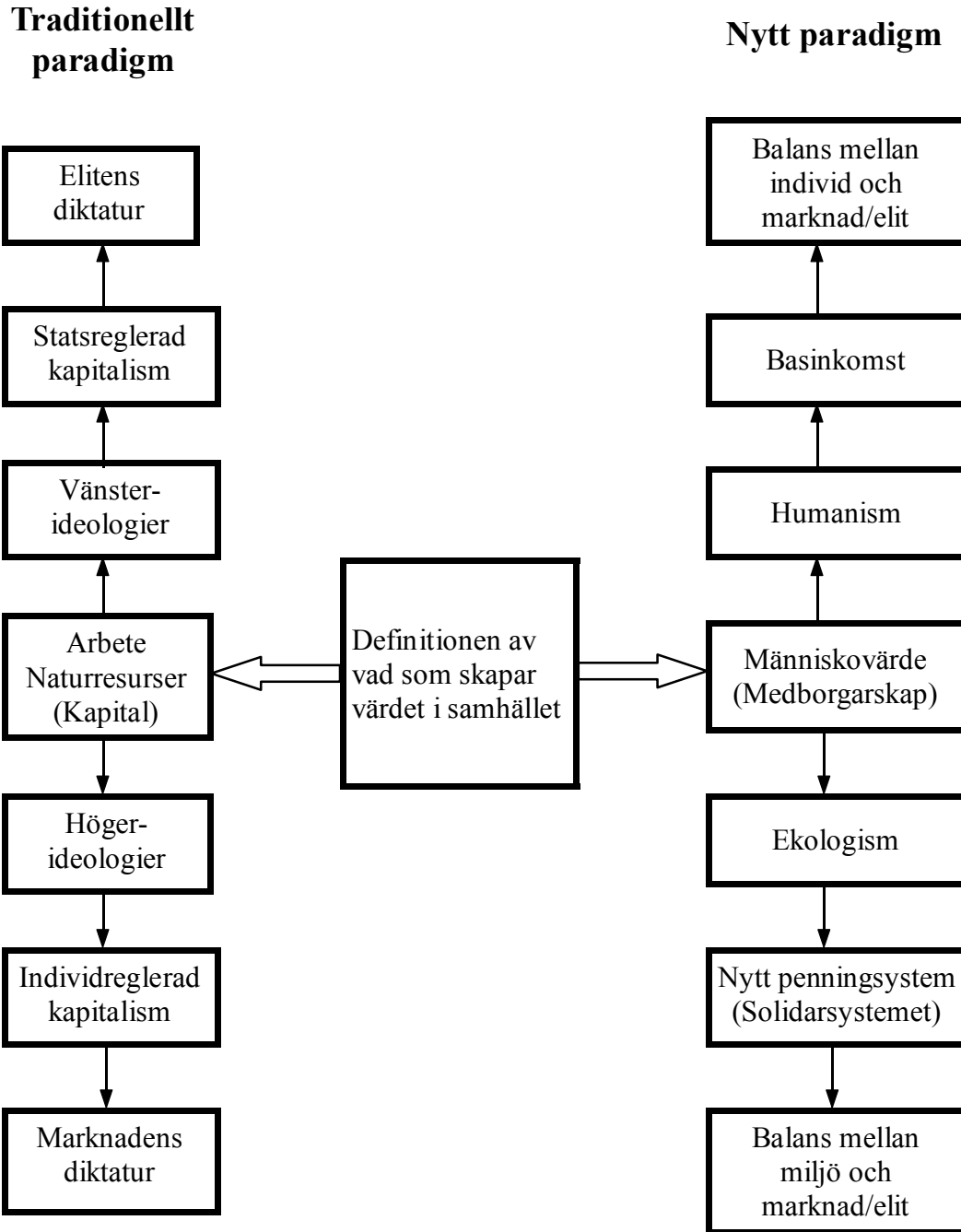
Att införa basinkomst i kombination med ett penningssystem såsom Solidarsystemet ger oss ett strukturellt ekonomiskt "verktyg" att låta alla människor få möjlighet att förverkliga sig själva om de vill. Det skulle ge människor en valmöjlighet som inte finns i dagens system som mer kan liknas vid ett "ratrace".

Det kan tyckas vara en utopi att tro att vi skulle kunna förändra vårt sätt att tänka om arbete, pengar, ekonomi och mänskliga aktiviteter i övrigt. Enbart mot bakgrund av utvecklingen som skett under 1900-talet då vi tvingats omvärdera många saker i vår värld tror jag att vi klarar det. På 1600-talet tvingades man erkänna att det är jorden som snurrar runt solen och inte tvärtom. I alla tider har vi måst omvärdera vår verklighet. Ett sådant tillfälle har nu givits oss och vi kan välja att skapa något bra för människor och vår jord eller välja att vägra se verkligheten som den är, på samma sätt som kejsaren i Kejsarens nya kläder.

Bilden på sidan 9, illustrerar definitionen av vad som skapar värdet i samhället så som man traditionellt sett det. Den visar dessutom den, som jag anser, nödvändiga förändringen av definitionen utifrån mitt resonemang ovan.

Det nödvändiga paradigmskiftet

”Det krävs ett helt nytt sätt att tänka för att lösa de problem vi skapat med det gamla sättet att tänka”.

Albert Einstein